

**Stichting Nederlands
Zouavenmuseum**
Markt 31
4731 HM Oudenbosch

**Nieuwsbrief, november 2017.
21^e jaargang, nummer 2.**

Beste vrienden van het Zouavenmuseum,

Hierbij ontvangt u de laatste nieuwsbrief van dit jaar. In april stond de viering van het 70-jarig jubileum in de aandacht.

In oktober en november is er uiteraard ruim aandacht voor de veldslagen die de Zouaven hebben geleverd in 1867 in de Pauselijke Staat, 150 jaar geleden! Pieter Jong, gesneuveld in de Slag bij Monte Libretti op 13 oktober 1867, is uitgebreid herdacht tijdens de Pieter Jong-herdenking te Lutjebroek op zondag 15 oktober 2017. Gabriël van der Heijde, voorzitter van het Stichting Nederlands Zouavenmuseum, is daarbij aanwezig geweest en werd ook in de gelegenheid gesteld een krans te leggen bij het monument van Pieter Jong. Op onze facebook pagina kunt u de foto's van deze bijeenkomst terugzien.

Uiteraard worden er altijd objecten uit het museum in bruikleen gegeven om zo'n viering aan te kleden. De plaatselijke heemkundekringen beschikken veelal over

de nodige documenten, maar een kostuumfiguur met het uniform van een zouaaf leukt de tentoonstelling flink op. Voor de tentoonstelling in Lutjebroek is er een kostuumfiguur in uniform en enkele objecten in bruikleen gegeven. In het Erfgoedcentrum van het Kloosterleven te St. Agatha is t/m december ook een kostuumfiguur in zouavenuniform te bewonderen tijdens de tentoonstelling "De Witte Karavaan", 150 jaar Witte Paters en Witte Zusters in Afrika. Oud-zouaven hebben tijdens deze missie een kleine rol gespeeld. Groot genoeg om aanwezig te zijn als kostuumfiguur! Een uniform: tuniek, vest en kepie en onderscheidingen zijn in de maand november te bewonderen in de kerk van St. Oedenrode.

Ook kunt u op onze facebook pagina het verslag lezen van de nakomelingen van zouaaf Smit uit Wervershoof. Deze 3 mannen hebben een "pelgrimstocht" gemaakt naar Rome om daar op 13 oktober bloemen te leggen in Monte Libretti. De geschiedenis is 150 jaar oud, maar nog springlevend!

In deze nieuwsbrief wil ik u het verslag laten lezen van Frater Fredericus, Zouaaf Henricus Versteeg.

Hij heeft samen met twee medefraters van Tilburg, Frater Mauritius, zouaaf Livinius Vliegendehond, en Frater Eustachius, Gerardus Ludovicus Brauërs, dienst genomen in het leger van de Paus. Van die periode hebben Frater Mauritius en Frater Fredericus zeer nauwkeurig verslag uitgebracht.

Zowel aan hun medebroeders als aan hun overste.

Waardevolle documenten waarin hun belevenissen op duidelijke manier op schrift zijn gesteld.

Bij de Slag bij Monte Libretti wordt bijna automatisch gedacht aan Pieter Janszoon Jong uit Lutjebroek, maar uit dit verslag wordt duidelijk dat er nog meer Nederlandse jongens betrokken waren bij deze veldslag.

Maar eerst nog even een mededeling aan onze vrienden:

Wij vragen alle vrienden van het Zouavenmuseum zelf hun bijdrage van minimaal 15 euro per jaar over te maken op onze bankrekening

IbanNummer:

NL 18 RABO 0140 7706 90.

Bic RABONL2U.

Wij sturen geen acceptgirokaart!

Door deze bijdrage steunt u het museum en ontvangt u tweemaal per jaar onze nieuwsbrief met uniek materiaal uit het archief!

Als u er prijs op stelt de nieuwsbrief en het jaarverslag voortaan per e-mail te ontvangen, dan vraag ik u een mailtje te sturen naar info@zouavenmuseum.nl. Ter bevestiging ontvangt u dan de nieuwsbrief per mail retour!

Verslag van Zouaaf Henricus Versteeg.

Geboren te Arnhem op 31 maart 1839.

Overleden te Tilburg, 26 maart 1910.

Belg.nr. 844; Ital.nr. 2248

Zoon van Freek Versteeg en Anna

Rosmulder

Ingetreden bij de fraters van Tilburg 1862-04-27

Pauselijk zouaaf 1866-02-10

Deelnemer veldtocht 1867, 5de compagnie 2de bataljon

Gewond bij Monte Libretti 1867-10-13 door een kogel aan de linkerkaak

Ontslagen 1868-02-16

Onderscheiding Gouden Bene Merenti en Medaille Mentana.

Frater Fredericus over de slag te Monte-Libretti

“ ’t Was in October 1867. Van alle kanten drongen de Garibaldisten op het kleine erfgoed aan, dat de goddelooze revolutie den H. Vader gelaten had, maar dat ze hem nu ook nog wilde ontnemen. Bij duizenden zond zij haar huurlingen naar de Pauselijke grenzen. Die rooverbenden kwamen daar

aan, goed gewapend en met veel vertoon, maar groote helden waren het niet. Hun dapperheid bestond hoofdzakelijk hierin, dat ze ’t geschikte oogenblik bespieden en benuttigden, om ergens zonder slag of stoot een stadje binnen te sluipen en zich aldaar te verschansen. Was hun heldenmoed dus klein, hun aantal was echter groot, en dit maakte hen gevaarlijk. Om hen tegen te houden, was het kleine Pauselijk leger sedert eenige dagen naar de grenssteden vertrokken, en patrouilleerde in de omstreken aldaar.

In een dezer stadjes, Monte-Rotondo, rustte onze compagnie een paar dagen van die vermoeiende zwerftochten uit, toen er op Zondag 13 October een bevel van De Charette aankwam, om naar Monte-Libretti op te rukken.

(Athanasie De Charette, geboren te Nantes 18 Mei 1828, Fransch generaal, vocht als kapitein van een afdeeling pauselijke Zouaven bij Castelfidardo in 1860, bij Mentana in 1867, voor Rome in 1870; daarna in Frankrijk met zijn Zouaven in den Fransch-Duitschen oorlog bij Patay, waar hij op de Duitschers de enige overwinning behaalde, die frankrijk in dien ongelukkigen oorlog bevochten heeft.)

Want de generaal had dien morgen vernomen, dat genoemd stadje door de Garibaldisten bezet zou worden, mogelijk reeds bezet was. Wij vertrokken dan met 98 Zouaven en de twee luitenants Guillemain en De Quélen; te Monte-Rotondo bleef nu slechts een bezetting van 16 man over. ’t Was tien uur ’s morgens, prachtig weer. Vol strijd lust trokken we uit onder de wapenkreet Evviva Pio Nono, en marcheerden, voor zooveel de moeilijke bergwegen het toelieten, in goed gesloten rij, steeds uitziende naar onze makkers, die uit een paar op onzen weg gelegen plaatsen zich met ons moesten vereenigen. Doch, ’t zij wegens misverstand of te laat ontvangen bericht, er kwam niemand. Tusschen half vijf en vijf uur ’s namiddags stonden we aan den voet van den berg, waarop Monte-Libretti gelegen is, en maakten halt. Rechts van ’t stadje op een hoogte stond een Garibaldistisch schildwacht, en ons bemerkende riep hij: “Chi va la?” (Wie

daar?) “Zouavi Pontifici” (Pauselijke zouaven !) riep Guillemin.

Portretfoto van Luit. Arthur Guillemin.

Terstond wilde de schildwacht vuren, maar zijn geweer weigerde en een achter hem staande post vuurde toen voor hem. De kogel kwam niet ver genoeg; in een heg vlak voor ons viel hij neer.

We waren dus, nog eer wij 't vermoed hadden, op den vijand gestooten; een vijand, voor ons onzichtbaar, hoe sterk misschien wel in getal! Wat moesten wij, nu onze makkers niet gekomen waren, met ons handjevol beginnen? Aanvallen? Maar tegen hoeveel? Terugkeeren? Daar had ook niemand zin in. “Geveld geweer, voorwaarts!” en in looppas ging het de hoogte op. Bij een kleine Lieve-Vrouwen-kerk, op de helling, waar verschillende paadjes en wegen samenkwamen, hielden we stil, en werden in twee secties van gelijke sterkte verdeeld. De Quélin zou links opklimmen, den vijand uit het kreupelhout en de heggen der glooiing verdrijven, en dan het stadje aan den noordkant trachten binnen te dringen. Guillemin zou recht den grooten weg op, die langs 't kasteel naar 't stadje leidt; tot zijn vijftigtal behoorde ook mijn persoontje.

We stormden moedig den steilen weg op onder een aanhoudend vuur dat ons van rechts en links en van boven uit het kasteel bestookte. Maar de kronkelingen van den weg vielen ons te lang; voor een wandeling kunnen die aangenaam zijn, doch een wandeling maakten wij niet; wij liepen door 't vuur, en daarom hoe korter hoe liever. Recht dus op 't stadje aan, over rotsen en door kuilen, door heggen en struiken, door dik en dun, zou 'k zeggen. En 't hielp: want de vijanden, zoo onverhoeds en wild op 't lijf gevallen, vluchtten in allerijl de hooger liggende huizen in. De helling aan onzen kant was schoongeveegd; we hadden weinig gewonden en één gesneuvelde, een dapper Napolitaan. Doch de strijd was daarmee nog volstrekt niet uit.

Portretfoto van Luit. Urbain de Quélin.

We stonden nu aan de voorstad, als ik ze zoo noemen mag: een aantal huizen tegen den stadsmuur aangebouwd door wier midden de weg naar de poort der kleine vesting loopt. Aan eene zijde wordt die straat heelemaal bestreken door 't kasteel dat met zijn talrijke schietgaten er grimmig op uitkijkt. Aan den anderen kant waren alle

huizen op 't oogenblik gebarricadeerd. De nauwe ingang was daarbij nog versperd door een divisie Garibaldisten, naar ik schat 200 man sterk, die met karabijn en bajonet ons in gesloten gelederen afwachtten.

Het vuren begon; 't was vreeselijk, zooals de kogels uit de schietgaten van 't kasteel en uit de huizen ons tegenvlogen. Wij hadden ons aan beide zijden van den ingang tegen hooge muren in beschutting gesteld, maar stonden niet veilig en vorderden niets. Reeds viel één onzer makkers, Scholten uit Haarlem, gewond terneer; Strates een Amsterdammer volgde hem spoedig.

Zouaaf Caspar Strates, Amsterdam.

Was De Quélen met zijn afdeeling er nu maar! Zonder hen konden we tegen zulke overmacht geen aanval wagen. 't Was een lastige toestand. Een kwartier hadden we daar ongeduldig gewacht en nutteloos gevuurd, toen 't onze luitenant genoeg was. "Houdt op met vuren!" riep hij. "Zullen wij er met de bajonet op in?" "Zeer goed, luitenant!", riepen wij. Hij nu, in de linkerhand een cigaret, in de rechter den degen: "Zouaven, voorwaarts!" riep hij. Tegelijk stormde hij den ingang binnen met

zijn sergeant-majoor Bach. Pieter Jong van Lutjebroek, Crone van Groningen, Smit van Wervershoof, Otten van Vechel en ik.

Portretfoto van Jan Smit, Wervershoof.

We liepen dwars door kruitdamp en kogels; 't was een hachelijk oogenblik, want de andere Zouaven volgden niet. Hadden zij 't commando niet verstaan? Guellemin keerde zich om en riep op ongeduldigen donderenden toon: "Vooruit, Zouaven! Vooruit!" En allen rukten in geweldige vaart met gevelde bajonet op zijn troepen aan. Op 't zelfde oogenblik stortte hij ter aarde, door een kogel in de borst getroffen. "Voorwaarts!", riep hij, "Leve Pius IX, Paus en Koning!". Men droeg hem buiten het gedrang, doch een tweede kogel trof hem daar in 't gelaat. "Moed, Zouaven! Leve Pius IX!" riep hij nog, kruiste de armen over de borst en stierf. Intusschen waren de Garibaldisten als echte helden de straat reeds in geweken. Wij waren den nauwen gang door en bevonden ons op een ruimere plaats, een soort van plein, waarheen uit de omliggende steegjes nieuwe troepjes hun wijkende makkers ter hulp snelden. Tegelijk kwam nog een sterke kolonne uit de poort der ommuurde stad hen helpen. Het

schenen goed geordende en geofende soldaten; een majoor te paard met een grooten verderbos op den hoed, geleidde hen en moedigde met de sabel in de vuist hen aan. “Die moet allereerst buiten gevecht gesteld,” zeiden wij; weldra ook lag zijn paard met kogels doorschoten onder hem neer, en hij zelf aan den voet gewond, sleepte zich terzijde. Maar zijn bataljon bood een hardnekkigen wederstand, en er ontstond een worsteling, zoo hard en verwoed, dat ze niet te beschrijven is. Er werd niet meer gevuurd, want tijd om te laden was er niet. Men vocht met bajonet, geweerkolf en dolk, groep tegen groep, man tegen man; kermende gewonden en stervenden dekten den grond. Te midden dier razernij zag ik in een zijstraatje een Garibaldist te paard naderen. Ik schoot, maar miste; op ’t eigen oogenblik vuurde hij ook, en de kogel trof mij in ’t gelaat. Een geweldige duizeling wierp me bijna omver, ik moest op mijn karabijn steunen om niet te vallen. De kogel was bezijden mijn mond door de linkerwang binnengedrongen, had eenige tanden verbrijzeld en was door de rechterwang weer ontweken.

Portretfoto van Joannes Stephanus Crone.

Een stroom van bloed vulde mijn mond en golfde vandaar over mijn uniform. Crone van Groningen kwam toegelopen, en bood mij een grooten linnen lap aan, om op de wonde te leggen, maar moest natuurlijk aanstonds henen om te vechten. In zulk een geval moet ieder zich zelf maar zien te helpen. Ik zette mijn karabijn tegen den muur en deed mijn lederen koppel en mijn rooden sjerp af. Mijn loshangende wang duwde ik omhoog, om den linnen doek op mijn stukgeschoten kaak te leggen en toen die, slecht of goed, er lag, wond ik mijn sjerp om wang en hoofd. En toen de koppel weer om ’t lijf, ’t geweer ter hand en-vooruit! naar de anderen toe, om te helpen.

Onze makkers bevonden zich op dat oogenblik in een recht neteligen toestand. Ze vochten als leeuwen, de bodem was met vijandelijk bloed gedrenkt, en de gelederen der Garibaldisten begonnen eenigszins te dunnen. Maar ook de zouaven hadden geleden, waren doodelijk vermoeid en stonden nog altijd tegenover een ontzettende meerderheid. Later getuigden de inwoners van ’t stadje, dat onze vijftig Zouaven het tegen twaalfhonderd vijanden hadden moeten uithouden. In die pijnlijke spanning kwam er plotsdeling redding. Door een zijstraat links kwam De Quélen met zijn kolonne aan, en viel met onstuimige kracht in ’t midden der worsteling. Nu was de strijd spoedig beslist. De Garibaldisten, op deez’ nieuwen woedenden aanval niet verdacht, vluchtten in allerijl straat en huizen uit en lieten ons ’t verlaten terrein. Maar we waren nog niet aan het eigenlijke stadje; dit lag met zijnde muren en torens aan de beurt. De straat maakt een weinig verder stadswaarts een scherpen draai; aldaar gekomen, ziet men op een afstand van 80 à 90 passen een overoud en plomp gebouw, de stadspoort namelijk, met haar ontzaglijk dikke muren, rechts en links door twee ronde, met schietgaten voorziene torens geflankeerd. De poort zelf met haar zware eikendeuren staat diep naar binnen, en van daar gaan de muren in schuine richting buitenwaarts naar de torens. Het gebouw, alsook het ommuurd gedeelte der stad ligt

op het hoogste punt van den berg; de straat er heen (waar we ons nu bevonden) loopt dus op.

Portretfoto van Pieter Jong, Lutjebroek.

Naar deze sterkte weken de meeste roodhemden en werden ze door de Zouaven met hun bajonet achtervolgd. Daar dezen hun vlak op de hielen zaten, hadden ze den tijd niet om de poort achter zich te sluiten. Ze stelden zich daarom op onder haar gewelf in een geducht driedubbel gelid met geveld bajonet, terwijl daar achter een menigte met karabijn had postgevat, om door de voorste gelederen heen de Zouaven te beschieten. Daarbij nog stonden de muren der poort, haar torens en de aangrenzende huizen dicht met vijanden bezet.

Terwijl wij de vluchtelingen achtervolgden, werd onze aanvoerder de Quélen in de borst gewond. Hij stond een oogenblik stil, zijn hand op de wonde houdende en zeide tot Bach: "Ik geloof dat ik mijn portie heb." Maar bemerkende dat de wonde niet doodlijk was, voegde hij zich ijlings bij zijn manschappen, wees hen op de poort en liet

den aanval blazen. De hoornblazer, (een jonge Romein, Jozef Merli) blies, hoezeer ook staande in 't volle vuur, toen hem door een kogel uit een der schietgaten den hoorn uit de hand geschoten, alsmede wijs-en middelvinger der rechterhand afgerukt werden. Met de linkerhand raapte de jongen zijn hoorn op en blies voort.

Ik was bij mijn kameraden gebleven, maar dat was al wat ik kon doen; ik voelde me zoo akelig naar, dat ik eigenlijk tot niets in staat was. Mijn armen brandden, mijn hoofd suisde, duizelde; mijn wonde in kaak en wangen bleef immer vloeien, mijn kleeren zaten stijf van geronnen bloed. Bij het nu begonnen gevecht, schrikkelijker dan al het voorgaande, was ik meer toeschouwer dan deelnemer; ik heb evenwel ook meegeholpen. Goddank, zooveel ik in mijn ellendigen toestand maar kon.

In twee gelederen hadden we ons tegen de schuin-aanlopende muren aan weerszijden der poort in beschutting gesteld, maar die gedwongen stand belemmerde ons bij elke beweging en verveelde spoedig en de open strijd vlak voor de poort brak woedend uit. Vreeselijk, wat een positie! Daar de vijand hooger stond, kregen we 't vuur van boven uit de poort (de straat liep op), van boven uit alle schietgaten der beide torens en uit alle belendende huizen; 't was waarlijk een regen van kogels, een gruwelijke!

Verscheidene zouaven vielen, daar stortte helaas ook onze luitenant de Quélen opnieuw en nu doodlijk gestroffen, neer. We konden in dien hagelslag niet blijven, we moesten daar weg, derhalve – de poort in. "Evviva Pio Nono!" en onder dien woedenden oorlogsschreeuw ging het, de bajonet vooruit, tegen het vuur en de bajonetten in. We moesten terug, de poort was te eng voor onze kolonne, hoe vast ook aaneengesloten, en het vuur daarbinnen zoo moordend, dat de weinigen, die er tegelijk zouden kunnen indringen, noodzakelijk moesten vallen. Tot driemaal bestormden wij den ingang, maar telkens dezelfde bevinding: 't was onmogelijk.

Sergeant-majoor Bach, die het commando had overgenomen, beval nu: "Al vurend terug!". We trokken dus, altijd schietende,

achterwaarts. De Garibaldisten waagden 't echter niet, uit hun sterkte te komen om ons te achtervolgen. Ze bleven ons navuren en wij waren daarom ook zeer blij, toen we een paar honderd passen verder een onverwacht schuiloord voor hun kogels vonden. 't Was een openstaand, leeg gebouwtje; zoals we later vernamen het publiek slachthuisje der stad. 't Was een enkel vertrekje, naar ik schat vijf meter lang en breed; het had geen ramen en maar ééne deur middenin.

Bach beval ons binnen te gaan en we deden het zoo snel mogelijk, want de kogels floten ons nog immer langs de ooren. We waren met één en twintig man, de achterhoede van onze bende; de voorhoede waren we al uit het gezicht kwijt, voor we bij 't huisje kwamen. En waar ze zich bevonden, kon niemand onzer ook maar gissen. Onze majoor hoopte terwijl we in 't huisje waren iets van hen te zullen vernemen, ons samen weer te kunnen vereenigen en een nieuwen aanval doen. Dit was een reden te meer, waarom hij ons dit schuiloord liet binnentrekken. Maar 't kwam allemaal anders uit. Toen de roodhemden ons het huisje zagen ingaan, richtten zij al hun vuur daarheen en meer dan één onzer wapenmakers is aldaar nog gevallen. Het huisje immers had slechts één ingang, en zoo konden niet allen aanstonds binnen, die op hun beurt wachtenden stonden al dien tijd in 't volle vuur. Crone van Groningen werd vlak voor de deur door een doodelijk schot getroffen; korporaal Mercier, een Belg, kreeg juist toen hij binnen zou treden, een kogel in den buik; echter kwam hij, waggelend, onder dak. Ik kwam gelukkig, zonder een tweede schot, nog binnen en zette mij doodmoe en doodziek tegenover de deur tegen den achterwand aan. Naast mij stond Bakker van Ter Aar. Plotseling zonk hij aan mijne zijde neer; een kogel door de openstaande deur had hem de borst verbrijzeld, hij kreunde een oogenblik en was dood. (Dit is volgens Morel niet juist! Hein Bakker is in 1869 afgezwaaid.)

Ik achtte mij op die plek niet meer veilig en trok naar den zijwand; nauwelijks was ik er weg, of ik zag Martinaggi, een Corsicaan, op die plaats neervallen; een kogel had hem

onder de longen getroffen. Spoedig echter waren allen binnen, ook Bach, onze sergeant-majoor. Deze dappere man, een Beier van streng uitzicht, bleef ook in 't grootste gevaar altijd even koel. Zoo wilde hij hier weer alle anderen vóór laten gaan en 't laatste van allen in 't vuur blijven. Grootte vreugde onder ons, toen hij weer binnen was. Hij beval aanstonds de deur te sluiten. Zoo zaten we dan voor 't oogenblik veilig, maar aangenaam zag het er in onze keet niet uit. Een paar onzer makkers lagen zielloos op den vloer. Martinaggi en korporaal Mercier lagen stervende, anderen waren gewond en de meesten hunner leden vreeselijk, wijl er niemand was en alles ontbrak om hen te verlichten; allen gezonden en gewonden waren uitgeput door den ongelijken strijd. De nacht was reeds gevallen, in ons huisje zonder ramen was 't stikdonker, het weer was koud en we hadden geen eten of drinken voor onze gewonden, zelfs was er geen druppel water. Wat was er intusschen op straat geschied? Door de reten der deur, welke zware eiken planken zeer slecht tegen elkander voegden, hadden we 't afgekeken, er was een weinig maanlicht.

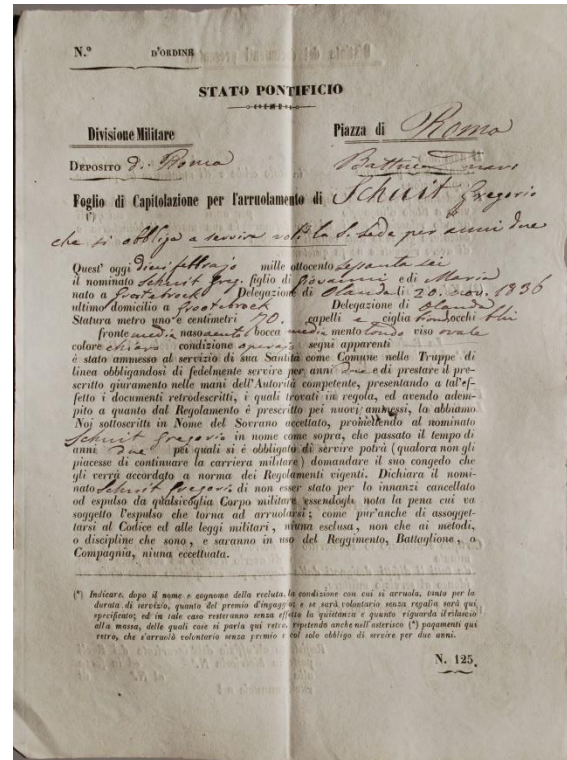
Zoodra de Garibaldisten het huisje gesloten en geen Zouaaf op straat meer zagen, staakten zij het vuur. Ze hadden ons gemakkelijk in onze keet kunnen belegeren, en wat was er dan van ons geworden?.... Doch ze vreesden overal, op verborgene of aanrukkende Zouaven te stooten, en verlieten dus hunne sterkte niet. Integendeel, ze sloten de poort (waar wij driemaal het hoofd voor gestooten hadden...) en barrikadeerden haar met opgestapelde tonnen, kruiwagens, stoelen, banken en al wat zij maar konden meester worden. En bij al dat schenen ze nog niet gerust te zijn; want we hoorden hen nog aanhoudend vuren, wellicht om de verborgen vijand op een afstand te houden. Omstreeks negen uur hield het schieten op; den volgenden dag vernamen wij, dat ze de vesting verlaten hadden, en wel met zulke vrees en gejaagdheid alsof ze onze bajonetten al in hun rug voelden.

't Was tien of elf uur geworden en doodstil in het stadje. Onze sergeant-majoor wachtte nog altijd op de aankomst der kolonnes, die met ons naar Monte-Libretti hadden moeten oprukken. Hij meende nu lang genoeg gewacht te hebben, en zag daarom naar een middel uit, om ons en zichzelf uit de benauwdens keet te bevrijden. Door de deur durfde hij 't niet probeeren, want we meenden allen stellig dat het stadje nog door den vijand bezet was, en als nu onze uittocht eens bemerkte werd, wat ving ons troepje dan tegen hen aan?

In den achterwand van ons huisje was er, ongeveer twee meter boven den vloer, een opening, een luchtgat of zoiets, echter nog geen halven meter lang en breed. Bach zag hierin een uitweg, den eenigen ook die er te vinden was. Hij zei tot Gerrit Schuit, een malschen kerel: "Jongen, maak jij met je sabel dat gat eens vlug zóó groot, dat we erdoor kunnen." Gerrit begon met zijn sabel te werken, maar vorderde zeer slecht; de muur was geweldig hard en dik. Na een tijd peuteren en bikken en slaan riep Gerrit; "Majoor, eer ik hiermee klaar ben, liggen we allen op onze rug!"

"Goeden moed, Gerrit! sprak Bach, ge komt er wel!" En Gerrit werkte weer door,

kappend en slaand zoo hard hij kon, en de anderen stonden allen met groote belangstelling, hoe donker 't daar binnen ook was, naar 't luchtgat te kijken. Ik stond intusschen nog altijd tegen den muur geleund, en voelde mijn krachten al meer en meer afnemen; sommige oogenblikken had ik ze alle noodig om niet flauw te vallen.

Inschrijffformulier van Gerrit Schuit, Grootebroek.

Ik hoorde Gerrit bikken en slaan, en mijn hoofd dreunden en daverde bij elken slag. Ik dacht; ik val hier flauw, mijn kameraden gaan henen, laten mij voor dood liggen; morgen vindt men mij hier en begraaft me als dood. Deze gedachte deed mij huiveren, maar gaf me ook nieuwe kracht, om koste wat kost op de been te blijven. Eindelijk riep Gerrit, badend in 't zweet, triomfantelijk uit: "Majoor, 't is klaar!". 't Was dachten we, tegen twaalf uur. Eenige oogenblikken na dien blijden uitroep gaf onze goede kameraad Martinaggi den geest. De uittocht zou nu beginnen, maar niemand had veel zin het eerst door de opening te passeeren. Want waar zou hij neerkomen? In een diepte? In een bergkooft? op een huis? in een water? Dat moest dus eerst beproefd

worden. “Gerrit”, riepen ze, “doe je sjerp af, hang er uw karabijn aan, laat hem langs den buitenkant zakken, zoo diep ge kunt, en laat hem dan vallen. We zullen dan naar den neerslag hooren”. Zoo gezegd, zoo gedaan; de slag kwam tamelijk gauw: ’t was er dus niet diep, en vaste grond. De wakkere steenhouwer, die in ’t luchtgat al zooveel zweetdruppeltje had gestort, zou er ook het eerst door, dat wilden allen. Hij zette zijn handen gestrekt op den vloer en de beenen omhoog tegen den muur, juist als een jongen, die op zijn handen wil gaan loopen. Toen pakten eenigen hem onder de schouders, tilden hem op en duwden hem met de beenen in de opening. Toen zijn schouders er door moesten, kostte het erg veel wringen, maar het lukte toch, en daar hing hij nu, half zittend op de onderrand van ’t luchtgat, en zich vasthoudend met de eene hand aan den binnen- met de andere aan den buitenkant van den muur. We stonden allen gespannen op de zwarte schaduw te kijken, die daar in het flauw maanlicht hing; hij scheen te weifelen of hij den onzekeren val zou wagen. “Gerrit”, riep Bach, “Laat je maar los. ’t Is voor het algemeen welzijn, jongen!”

Behoedzaam liet hij nu de eene hand na de andere los.....een oogenblikje....een doffe bons. We stonden allen stom te kijken; hoe was ’t hem gegaan?...Dood?....

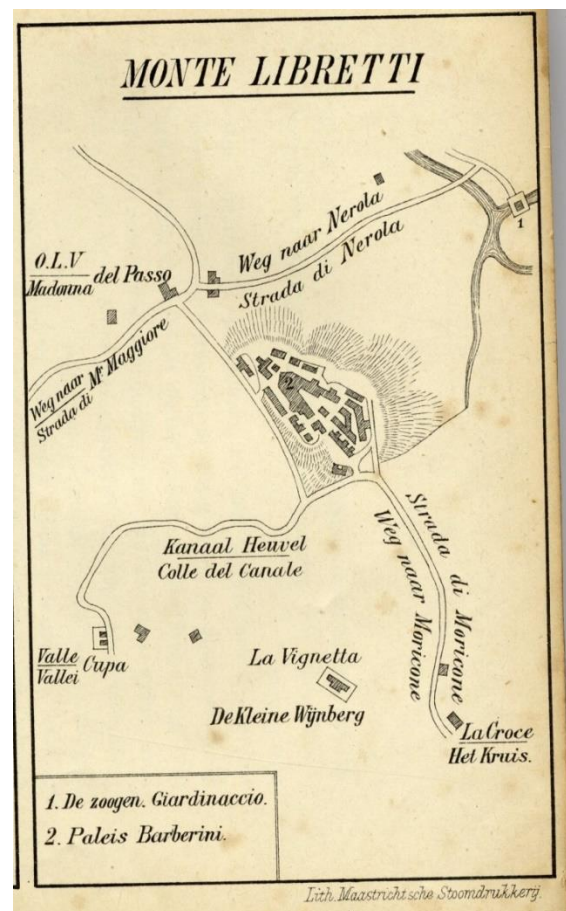
“De tweede kan komen”, riep hij zachtjes.

Ha zóó! er was uitkomst!

Bach, merkende dat ik het zoo kwaad had, zei me: “Jongen, nu jij. Frissche lucht zal je goed doen.” Zes mannen hieven mij op, de beenen het eerst door de opening; een oogenblik later hing ik aan den buitenrand. Gerrit zag me hangen en riep: “Henk, toe maar, gerust! Ik zal je grijpen.” Ik liet los, hij pakte mij bij mijn beenen en mijn rug, en – ik was er. Nu volgde een derde en zoo kreeg ieder zijn beurt.

Het werk ging voorspoedig, behalve met korporaal Mercier. Deze, door een kogel in den buik getroffen, lag stervende en ijdele aanhoudend. Welke moeite onze brave majoor en de andere makkers ook deden om hem door de opening buiten te brengen, ze moesten het opgeven. In een hevigen aanval

van koorts-ijling riep hij tot Bach: “Majoor, ge gaat me verlaten; nog éénen dienst. Steek me dood, ik wil niet in de handen der Garibaldisten vallen!” “Vriend,” antwoordde Bach, “dat mag, dat kan ik niet. Ge begrijpt dat toch ook, nietwaar?” Mercier knikte toestemmend; en, nu weer bij zijn volle verstand, sprak hij: “Kameraden, denkt op uw eigen veiligheid en bekommert u niet om mij. Geef mij als laatste blijk van vriendschap een teug water: ik verga van dorst!” Helaas !! binnen noch buiten was er een druppel water te vinden.

Eindelijk, tegen één uur hadden allen het huisje verlaten. Bach alleen stond nog binnen bij den stervenden makker. En toch, ook hij zou hem moeten verlaten. De brave majoor moest zich met geweld tegen zijn tranen vermannen, zijn hart werd als verscheurd, en hij die voor geen vuur of staal vreesde, hij stond te beven van smart. Maar hij moest, hij moest bij zijn mannen zijn... Hij drukte den armen Mercier de hand, beval hem aan God, en spoedde zich,

om dit hartverscheurend tooneel niet langer te zien.

Eenige minuten later was hij in ons midden. Zooals wij kort daarna vernamen, was Mercier nog denzelfden nacht door een braaf inwoner van Monte-Libretti in het huisje gevonden, en had in diens armen getroost den geest gegeven.

Daar stonden we dus uit onze gevangenis verlost, en daarmee reeds buiten het stadje; want, (zooals we nu eerst zagen), het huisje stond op den rand van den stadswal. Waar zouden we thans heen? De dichtstbijgelegen plaats, waar een bezetting van Pauselijke troepen lag, was Monte-Maggiore, een paar uren van Monte-Libretti af. Bach beval daar heen te trekken, en de moeizame tocht ving aan. Ik rilde van kou en van koorts, en brandde van dorst; de andere gewonden stelden het, geloof ik, niets beter; een hunner met een kogel in zijn been, moest den ganschen weg al hinkende maken, steunende op den schouder van twee Zouaven, die hem in hun midden hielden. Die niets mankeerden, waren echter zoo uitgeput, dat ook zij de reis maar langzaam konden maken. We dwaalden, bij het flauwe licht der afgaande maan, over heuvels, door bosschen, over rotsen, en kwamen 's morgens ten halfzes aan den voet van den berg, waarop Monte-Maggiore gebouwd is. In dit plaatsje hadden de Franschen van 't Pauselijk leger een post; maar we hadden gehoord, dat ook de Garibaldisten eenige dagen te voren zich daar ergens genesteld hadden. Derhalve stegen we den heuvel niet aanstonds op; we moesten daar eens weer op een overmacht stooten als gisterenavond in Monte-Libretti. In het dichte bosch aan den voet bleven we verscholen en wachtten er den dag af. Toen 't goed licht was, zagen we, bij een boerderij op den top des heuvels, soldaten met roode broeken aan. De Franschen droegen deze uniform, wel is waar; maar ook veel Garibaldisten liepen in 't rood. We bleven dus liggen tot we de reveille zouden hooren. Tegen zeven uur werd er geblazen, en 't was, Goddank! de Fransche reveille. Zoo vlug we vermochten,

nu allen, gewonden en gezonden, den berg op.

Allerhartelijkst werden we door onze Fransche wapenbroeders ontvangen. We zagen er vreeselijk geteisterd uit, dat bleek ons bij het daglicht nu eerst duidelijk. Ons gezicht, hals en handen zagen leelijk grauwwaart van den kruitdamp, onze uniform was gescheurd en doorschoten, onze wapenen verwrongen of gebogen, en alles, gezicht, kleeren en wapens met bloed besmeurd. Bach vooral droeg de merkteekens van den strijd. Het houtwerk van zijn geweer was doorhakkeld en gesplinterd, en zijn uniform scheen letterlijk in 't bloed geverfd; nochtans had hij geen wonde, zelfs geen schram bekomen. Onze Fransche makkers hadden hartelijk medelijden met ons, en putten zich in vriendelijkheid en zorgen uit, om ons goed te doen. Dadelijk gingen ze koffie zetten en soep koken; en de gekwetsten werden, zoo goed het voor 't oogenblik kon, verbonden. Wij troffen er ook onze makkers aan, de zoogenaamde voorhoede van onze kolonne, die we bij den terugtocht uit het gezicht verloren hadden. Ze vertelden ons, dat ze 't stadje ijlings waren uitgetrokken en een tijdlang op 't veld verscholen, onze komst hadden afgewacht om dan, samen weer een nieuwen aanval op het stadje te doen. Toen wij maar uitbleven, vertrokken zij naar Monte-Maggiore, negen gewonden met zich voerend, en ten zeerste om ons lot bekommerd. Ze waren er tusschen 10 en 11 's avonds aangekomen, hadden er verteld, op wat vreeselijke overmacht wij met onze honderd man gestooten hadden, en vooral er op gewezen, dat een deel hunner manschappen, de hemel weet waar, was achtergebleven. De gansche bezetting van Monte-Maggiore, maar vooral de kommandant en de aalmoezenier waren den ganschen nacht in de grootste bekommring over ons geweest. Zooveel te blijder waren ze dan ook, nu we aangekomen waren, en te hartelijker wenschten ze ons geluk met den doorstanen strijd.

Toen we bij die goede vrienden wat uitgerust en opgefrist waren, zetten we onzen tocht naar Rome voort, de Zouaaf met den kogel

in zijn been weer hinkend als vroeger, de een den ander ondersteunend, langzaam en broederlijk, tot we om halftwaalf aan 't station van Farnese aankwamen. Na een half uurtje wachters kwam de trein aan, die ons om halfdrie in Rome afzette.

Uit Farnese had onze majoor naar de hoofdstad getelegrafeerd, zoodat we er niet onverwacht aankwamen. De opper-generaal, Kanzler, de generaals Allet en De Charette en verscheidene hoofdofficieren van 't Pauselijk leger wachtten ons af op 't perron en heetten ons vriendelijk welkom.

Portretfoto van Generaal Kanzler.

Vier rijtuigen, elk met vier paarden bespannen, stonden bij 't station gereed, en voerden ons naar 't groote hospitaal van de H. Geest; daar werden we gelegerd en verzorgd met eene liefde, verre boven mijn lof verheven.

Reeds den volgende morgen tegen elf uur kwam de H. Vader ons met een bezoek vereeren. Z.H. was vergezeld van eenige prelaten en eenige leden der Romeinsche Pauselijke eerewacht in groot tenue, en kwam zijn geliefde Zouaven elk afzonderlijk een bezoek brengen. Ik had de derde beurt. U zeggen, wat mijn hart gevoelde, toen ik

onzen hoogvereerden, hooggeliefden Paus-koning voor mijn legerstede zag staan, dat kan ik niet. Ik lag te bed, mocht niet opstaan. De H. Vader bleef een poosje aan mijn voeteneinde staan, en hield zijn goedig vaderlijk oog op mij gericht. dan naderde hij mijn hoofdeinde en vroeg mij of ik een Hollander was.

Ge moeten weten, dat ze in Italië nooit van Nederland, maar wel van Hollanda of eigenlijk Ollanda spreken, en dat Hollander voor hen Nederlander beduidt. Daar de H. Vader onze taal niet kende, en toch zijn beminde Nederlandsche Zouaven kost wat kost iets Hollandsch wou laten hooren, had hij de woorden: "Goede Hollander" leeren uitspreken, iets wat voor Italianen nog zoo gemakkelijk niet is.. Als Z.H. nu bij zijn Zouaven was, had hij dit woord aanhoudend op de lippen. 't Was zijn groet, als hij bij hen kwam of heenging. Ik kan niet zeggen, hoe vriendelijk het hem uit 't hart kwam, en hoe gevoelig het ons allen aandeed. 't Is gebeurd, dat Z.H. een gewonden Zouaaf op zijn ziekbed verraste: Hij naderde namelijk ongemerkt, stak zijn hand snel onder 't voetdeksel en schudde plotseling den niets vermoedende bij den teen, vriendelijk lachend: "Goede Hollander!" Maar ik zou mijn verhaal vergeten. De H. Vader dan vroeg mij, of ik een Nederlander was. Hij vroeg mij dit in het Fransch, dat hij goed sprak. Om 't verband, waarin mijn mond gesloten zat, kon ik niet spreken, ik knikte dus bevestigend. Toen vroeg mij de goede vader of mijn ouders nog leefden en of ik veel pijn leed; ik schudde op beide vragen ontkennend. Daarop wendde Z.H. zich tot een der prelaten, en beval hem, mij een camee te geven. Deze opende een kistje dat hij bij zich droeg, nam er een doosje uit en reikte het mij met een vriendelijken glimlach over. Ik nam het dankend, buigend aan, maar Pius nam het mij uit de hand, opende het en gaf het aan den prelaat terug, zeggende, dat ik een grooter moest hebben. Toen deze mij een ander gegeven had, nam de H. Vader mij het doosje weer uit de hand, onderzocht het, vond de camee goed en overhandigde ze mij met een blik en een glimlach, dien ik nimmer zal vergeten.

Dien eigen dag nog zond de militaire overheid gewapende troepen naar Monte-Libretti, om naar den toestand der plaats en vooral naar de aldaar misschien nog liggende Zouaven te vernemen. Ze vonden er luitenant De Quélen nog in leven. Hij was na 't gevecht door eenige goedgehartige inwoners opgenomen en bij een hunner in huis gedragen, waar ze hem zoo goed mogelijk verzorgd hadden. De Zouaven namen hem mee, om hem in Rome nog beter te doen verzorgen, maar – of zijn krachten tegen een overvoering niet meer bestand waren? – hij stief onderweg. Vraagt mij nu iemand naar iets van Pieter Jong van Lutjebroek, wiens naam en schitterende wapenfeit indertijd alle kranten vulde, dan moet ik zeggen, dat ik weinig van hem weet, en ook Zouaven mijner kennis, die toen in Monte-Libretti streden, weten evenmin iets meer van hem, dan dat hij met ons opgetrokken is. Bij den strijd aan de voorstad moet hij zich reeds van ons afgescheiden hebben, of in de verwarring van ons afgeraakt zijn, want niemand onzer heeft hem in den strijd gezien.

De inwoners van Monte-Libretti hebben na den slag zijn lichaam gevonden midden in een kring van veertien Garibaldistische gesneuvelden. Misschien is hij met de hoofdwacht des vijands in aanraking gekomen, en heeft hij alleen er tegen moeten kampen. Als een echt Christen dapper jongeling stond hij bij ons bekend. Leven Pius IX, onze Paus-koning, onze H. Vader! Dat we hem weldra op onze altaren mogen vereeren!

Tot zover het verslag van zouaaf Henricus Versteeg.

In het archief bewaren van hem een groepsfoto (origineel), die is bewerkt voor publicatie in “Tilburgse zoeaven ten strijde voor de Paus” en is voorzien van een bijschrift.

Dit gehele tijdschrift is via internet terug te vinden.

In een volgende nieuwsbrief de avonturen van zouaaf Vliegendehond, Frater Mauritius.

Oudenbosch, november 2017.

Marijke Zonneveld-Kouters

